

Enontekiöllä toimivan saamelaisyhdistyksen, Johtti Sápmelaččat rs:n lausunto hallituksen esityksen luonnoksesta eduskunnalle laeiksi saamelaiskäräjistä annetun lain ja rikoslain 40 luvun 11 §:n muuttamisesta.

Pykäläkohtaiset huomiot keskeisimmiltä osiltaan:

1 luku Yleiset säännökset

1 § Lain tarkoitus

Saamelaiskäräjälain 1 §:n mukaan saamelaisilla alkuperäiskansana on saamelaisten kotiseutualueella omaa kieltään ja kulttuuriaan koskeva itsehallinto, johon kuuluvia tehtäviä varten saamelaiset valitsevat keskuudestaan saamelaiskäräjät.

Ehdotus:

Saamelaiskäräjät ei pysty yksistään toteuttamaan riittävästi itsehallintoa. Itsemäärämisoikeuden vahvistamiseen tarvitaan koko saamelaisyhteisöä, erityisesti saumatonta yhteistyötä paikallisten saamelaisyhteisöjen kanssa.

3 § Oikeus tulla merkityksi vaaliluetteloon

Oikeus tulla merkityksi vaaliluetteloon on henkilöllä, joka pitää itseään saamelaisena, edellyttäen että:

- 1) henkilö itse tai ainakin yksi hänen vanhemmistaan, isovanhemmistaan tai isoisovanhemmistaan on oppinut saamen kielen ensimmäisenä kielenään; tai*
 - 2) ainakin yksi hänen vanhemmistaan on merkitty tai on ollut merkittynä äänioikeutetuksi 1. tammikuuta 2023 tai sen jälkeen järjestetyissä saamelaiskäräjien vaaleissa.*
- Vaaliluetteloon merkitsemisen edellytyksenä on myös, että tässä laissa säädetty ikää, kansalaisuutta ja väestökirjanpitoa koskevat äänioikeuden muut vaatimukset täyttyvät.*

Ehdotus:

Saamelaisyhteisön tulee tunnistaa henkilön kuuluvaksi saamelaisyhteisöön.

Vaaliluetteloon hakemuksessa esitettyjen todistusten tulee olla viranomaisten antamia.

Tekaistujen valheellisten todistusten käyttäminen tulee olla rangaistavaa. Tässä yhteydessä haluamme tuoda esiin, että jos rikoslain virkavastuusäännökset säädetään koskemaan saamelaiskäräjiä, silloin myös viranomaiselle kuuluvat oikeudet tulisi ottaa mukaan esimerkiksi saamelaiskäräjien vaalilautakunnan aseman muuttamisella viranomaiseksi.

Yhdistyksen mukaan hallituksen esitysluonnoksessa on hyvää se, että ns. lappalaispykälä poistetaan. Toisaalta kielikriteerin laajentaminen neljanteen sukupolveen tuo omia haasteita mm. saamen kielen oppimista ensimmäisenä kielenä todistettaessaan.

Saamelaiset ovat aina kutsuneet itseään saamelaisiksi. Suomessa on ruvettu eri yhteydessä käyttämään saamelaisista ilmaisua saamenkieliset, joka viittaa ensisijaisesti kielivähemmistöön eikä alkuperäiskansaan.

3§:n sanamuoto antaa esim. suomenkieliselle ei-saamelaiselle vastaisuudessa mahdollisuuden hakeutua vaaliluetteloon. Suomalainen voi hankkia itselleen saamen kielen taidon ja ryhtyä puhumaan pienelle lapselleen saamea ja ilmoittaa hänen ensiksi opituksi kielekseen saamen kielen. Ja sen jälkeen hän voi vaatia alunperin saamelaisille tarkoitettuja palveluja itselleen. Monissa valtion hallintoaloilla, kuten myös saamelaiskäräjillä ja Yle sápmissa puhutaan nykyään saamenkielisistä. Tällöin on vaarana, että sana saamelainen häivyytty ja johtaa ennen pitkää siihen, että saamelaiskäräjillä on koko joukko suomalaisia.

Saamelaiset haluavat edelleenkin itseään kutsuttavan saamelaisiksi.

2 luku Saamelaiskäräjien tehtävät

5 § Saamelaiskäräjien yleinen toimivalta

Pykälän 2 momentti:

Saamelaisten itsemääräämisoikeuden toteuttamiseksi saamelaiskäräjät osallistuu neuvotteluja yhteistoimintavelvoitteen mukaisesti 9 §:ssä tarkoitettujen asioiden valmisteluun ja päätöksentekoon.

Tehtäviinsä kuuluvissa asioissa saamelaiskäräjät voi tehdä viranomaisille aloitteita ja esityksiä sekä antaa lausuntoja, kehittää ja hallinnoida saamelaiskulttuuria sekä myöntää rahoitusta.

Ehdotus:

Kaikkea rahoitusta ei ole syytä kanavoida saamelaiskäräjien kautta. Esimerkiksi poronhoitoa koskeva rahoitus on syytä pitää erillään saamelaiskäräjiltä.

8 § Määrärahojen jakaminen

Hallituksen esityksen luonnoksessa on mainittu ko. pykälää koskevissa perusteluissa, että saamelaiskäräjien päätösvaltaa ehdotetaan laajennettavaksi myös sellaisiin varoihin, jotka jaetaan saamelaiskäräjien kautta eteenpäin muille toimijoille.

Ehdotus:

Yhdistys pitää tärkeänä, että varojen myöntämiset pitäisi valmistella ja sopia yhteistoiminnassa paikallista itsemääräämisoikeutta toteuttavien saamelastahojen kuten saamelaisyhdistysten ja siidojen kanssa.

9 § Yhteistoiminta- ja neuvottelovelvoite

Ehdotuksen 9 §:n 1 mom. lauseen ”*pyrkimyksenä saavuttaa yksimielisyys saamelaiskäräjien kanssa tai saada saamelaiskäräjien suostumus ennen päätöksentekoa*” tulee muuttaa laissa muotoon ”*saavuttaakseen yksimielisyys saamelaiskäräjien kanssa tai saadakseen saamelaiskäräjien suostumus ennen päätöksentekoa.*”

Ehdotus:

Pykälään tulisi lisätä saamelaiskäräjien velvollisuus neuvotella paikallisten saamelastahojen (saamelaisyhdistysten ja siidojen).

3 luku Toimikausi, toimielimet ja toiminta

11 § Puheenjohtaja ja varapuheenjohtajat

Ehdotus:

Puheenjohtajisto valitaan kahdeksi vuodeksi ja sen tulee nauttia saamelaiskäräjien luottamusta.

Saamelaiskäräjien hallituksen ja puheenjohtajiston luottamus tulee voida mittauttaa toimikauden aikana aikana. Jos saamelaiskäräjien hallitus tai puheenjohtaja ei nauti saamelaiskäräjien kokouksen luottamusta, niin puheenjohtaja tai hallitus voidaan erottaa päätöksellä, jota on kannattanut vähintään kaksi kolmasosaa saamelaiskäräjien kokouksessa annetuista äänistä.

Saamelaiskäräjien hallituksen ja puheenjohtajiston tulee nauttia saamelaiskäräjien kokouksen luottamusta.

12 § Kokousten koollekutsuminen

Ehdotus:

Saamelaiskäräjien kokous on kutsuttava viipymättä koolle, jos kolmasosa saamelaiskäräjien jäsenistä niin vaatii tietyn asian käsittelyä varten.

13 § Saamelaiskäräjien hallitus

Ehdotus:

Saamelaiskäräjät valitsee kahdeksi vuodeksi keskuudestaan hallituksen, jossa on puheenjohtaja ja kaksi varapuheenjohtajaa sekä enintään neljä muuta jäsentä. Hallituksen tulee nauttia saamelaiskäräjien luottamusta

4 luku Saamelaiskäräjien vaalit

20 § Vaalilautakunta

Ehdotus:

Saamelaiskäräjien vaalilautakunnan jäsenmäärän laajentamisella nykyisestä viidestä 7 jäseneen ei ole yhdistyksen mukaan perustetta. Päinvastoin se voi esimerkiksi hankaloittaa vaalilautakunnan kokousten koolle kutsumista ja päätöksentekoprosessia.

Yhdistys ei näe vaalilautakunnan jäsenmäärän kasvattamisen olevan validiperustelu esitysluonnoksessa mainitun asiantuntijuuden varmistamisessa. Vaalilautakunta voi jo nyky muodossaan niin halutessaan ja tarvittaessaan kutsua tarvittava määrä asiantuntijoita.

Lisäksi yhdistys näkee outona ja epäasiallisena luonnoksen näkökulmana vaalilautakunnan jäsenmäärän kasvattamisen liittyvän jotenkin vaalilautakunnan toiminnan **hyväksyttävyyteen** siihen kohdistuvien vaatimusten vuoksi; ikään kuin nyky muotoisen vaalilautakunnan legitimitettiin ja toimintaperiaatteet olisi kyseenalaistettu. Määrä ei useinkaan takaa laadukutta, niin tässäkin asiassa.

30 § Äänestäminen postin välityksellä

Ehdotus:

Yhdistyksen mukaan on tärkeää kehittää uusia toimivia ratkaisuja äänestämisen helpottamiseksi siten, että saamelaisilla asuinpaikasta riippumatta olisi tasapuoliset mahdollisuudet äänestää. Postitoimipaikat ja postipalvelut ovat syrjäseuduilta vähentyneet ja postin toimitusajat viivästyneet ja tulleet epävarmemmiksi, joten postiäänestyksen rinnalle on tervetullutta kehittää esimerkiksi kuntavaaleista tuttua kiertävää äänestysauto –menetelmää, johon luonnoksessa viitataan ”liikkuvalla äänestyspaikalla”. Lisäksi yhdistyksen mukaan tulisi selvittää ja testata sähköisen äänestämisen mahdollisuutta.

5 luku Muutoksenhaku vaaliluetteloja koskevista asioista

41 §. Muutoksenhakulautakunnan tehtävä ja toimivalta

Ehdotus:

Yhdistys näkee, että luonnoksessa esitetyn uuden muutoksenhakulautakunnan perustaminen heikentää saamelaisten itsehallintoa nimenomaan henkilön merkitsemisessä saamelaiskäräjien vaaliluetteloon verrattuna nykylainsäädäntöön. Ongelmia aiheuttaa mm. se, että saamelaiskäräjillä ei kuitenkaan olisi viimeistä päätäntävaltaa nimetä jäsenet ko. lautakuntaan vaan se, kuten luonnoksessa todetaan, pelkästään ehdottaa jäsenet valtioneuvostolle asetettavaksi.

Lisäksi yhdistys pitää erittäin huonona esityksenä sitä, että 70-vuotta täyttänyt muutoksenhakulautakunnan jäsen tulisi erota jäsenyydestään. Tämä on mielestämme erittäin rajoittava ja saamelaiskulttuurista poikkeava tapa toimia ja kaventaa saamelaisten vaikuttamismahdollisuuksia ja tiedonjakamista.

Yhdistys myös näkee, että muutoksenhakulautakunnalla on yhtymäkohtia edelliseen todella huonoon saamelaiskäräjälakimuutosehdotukseen, jossa esitettiin mm. oikaisulautakunnan perustamista. Tämä on erittäin huolestuttavaa.

41 m §. Jatkovalitus korkeimpaan hallinto-oikeuteen

Ehdotus:

Vuonna 2019 YK:n ihmisoikeuskomitea on moittinut Suomea **saamelaisten oikeuksien loukkamisesta** nimenomaan **Korkeimman hallinto-oikeuden päätösten vuoksi** hyväksyä saamelaisten tahtoa kunnioittamatta saamelaiskäräjien vaaliluetteloon sinne kuulumattomia ei-saamelaisia henkilöitä. Myös aiemmin mm. vuosina 2012 ja 2017 Suomi on saanut moitteita YK:n rotusyrjinnän poistamista käsittelevältä komitealta(CERD).

Johti Sápmelaččat rs:n mukaan saamelaisilla itsellään tulee olla viimeinen päätäntävalta vaaliluetteloon otettavista henkilöistä ilman erillistä valitusoikeutta *saamelaiskulttuurin ulkopuoliseen* tahoon KHO:een. Asian voisi ratkaista siten, että saamelaiskäräjät nimeäisi ja päättäisi jäsenet erilliseen asiantuntijatoimikuntaan tai vastaavaan elimeen, jonka tehtävänä olisi käsitellä mahdolliset valitukset po. vaaliluetteloasiassa.

Enontekiöllä 4.8.2021

Nils-Henrik Valkeapää

Varapuheenjohtaja

Johti Sápmelaččat rs

Janne Näkkäläjärv

Sihteeri/rahastonhoitaja

Johti Sápmelaččat rs